

Varga K. (2024): Társadalmi innováción alapuló jó gyakorlatok szerepe Nyírbátor városfejlesztési programjában. CITY.HU Várostudományi Szemle. 4(1), 97–124.

Társadalmi innováción alapuló jó gyakorlatok szerepe Nyírbátor városfejlesztési programjában

Varga Krisztina¹

Absztrakt

A tanulmány célja azon helyi szintű fenntartható fejlesztési lehetőségek azonosítása Nyírbátor városában, amelyek társadalmi innovációs törekvésekből fakadnak, és modellértékűek más – akár hátrányos helyzetű – térségek számára is. A vizsgált jó gyakorlat – a 2015-ben indított komplex program – esettanulmány formájában kerül bemutatásra, a település helyi kezdeményezéseinek strukturált elemzését követően. A nyírbátori városfejlesztési program bemutatását megelőzően ismertetem a technikai és társadalmi innovációk közti kapcsolatot, a társadalmi innováció fogalmát, valamint azon társadalmi igényeket, potenciálokat és akadályokat, amelyek meghatározzák Nyírbátor társadalmi innovációs törekvéseit.

A tanulmány azonosítja a periférikus térségekben megjelenő társadalmi igényekhez kapcsolódó társadalmi, gazdasági és politikai kihívásokat, valamint azon megoldási javaslatokat, amelyek Nyírbátor tágabb környezetében, a komplex programmal fejlesztendő Nyírbátori járásban és más hátrányos helyzetű térségben is alkalmazhatók. A város innovációs képessége és a helyi szereplők hangsúlyos szerepének vizsgálata mellett kiemelt figyelmet fordítok a városfejlesztési program hatásvizsgálatára, a jó gyakorlat egyes elemei esetében.

A megoldási javaslatok és az újszerű struktúrák, együttműködések vizsgálata, a hatások elemzése lehetőséget teremt a társadalmi innovációs folyamat szerepének bemutatására a helyi szintű fenntartható városfejlesztési kezdeményezésekben.

Kulcsszavak: társadalmi innováció, helyi szint, városfejlesztés, fenntarthatóság, jó gyakorlat

¹ egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vezetéstudományi Intézet
krisztina.varga.t@uni-miskolc.hu

Abstract

The aim of the study is to identify sustainable development opportunities at local level in the city of Nyírbátor, which are the result of social innovation efforts and serve as a model for other – even disadvantaged – regions. The good practice under study – the complex programme launched in 2015 – will be presented in the form of a case study, following a structured analysis of local initiatives in the municipality. Before presenting the Nyírbátor Urban Development Programme, I will describe the relationship between technical and social innovation, the concept of social innovation, and the social needs, potentials and barriers that determine Nyírbátor's social innovation efforts.

The study identifies the social, economic and political challenges related to the social needs in peripheral areas, as well as the proposed solutions that can be applied in the wider context of Nyírbátor, the Nyírbátor district to be developed through the complex programme, and other disadvantaged areas. In addition to examining the city's capacity for innovation and the prominent role of local actors, I pay particular attention to the impact assessment of the urban development programme on specific elements of good practice.

The examination of proposed solutions, innovative structures and partnerships, and the analysis of impacts will provide an opportunity to demonstrate the role of the social innovation process in sustainable urban development initiatives at local level.

Keywords: social innovation, local level, urban development, sustainability, good practice

Bevezetés

Az innováció – mint a gazdasági fejlődés kulcseleme – a társadalmi folyamatok meghatározó jelentőségű tényezője. A technikai innovációk a társadalmi változás előfeltételeiként és okozóiként azonosíthatók, és nem jöhetnek létre a társadalom megújulása nélkül. A technológiai és gazdasági innovációk nem tudnak választ adni minden társadalmi kihívásra. A természeti, anyagi erőforrások egyre szűkebben állnak rendelkezésre, így szükségessé válik a befektethető javak minél ésszerűbb, minél nagyobb társadalmi és gazdasági hatékonyságot elérő felhasználása. Jelentős feladat a regionális aránytalanságokból fakadó lemaradások kezelése, és a felzárkózási lehetőségek megteremtése a periférikus térségekben.

A tanulmány a komplex programmal fejlesztendő Nyírbátori járás székhelyét, Nyírbátor városát vizsgálja. A kutatás célja a Nyírbátorban 2015-ben indított városfejlesztési komplex program bemutatása, az egyes programelemek értékelése, valamint a társadalmi innováción alapuló megoldások hatásának vizsgálata.

A technikai és társadalmi innovációk közti kapcsolat, a társadalmi innováció fogalma

Gábor Dénes 1970-ben az innovációk több fajtáját is vizsgálta, és a műszaki innovációk túlsúlyának tulajdonította a társadalmi jólét növelése érdekében tett erőfeszítések lemaradását. Véleménye szerint a társadalmi kezdeményezések az innovációkat kontrolláló reformként azonosíthatók (Gábor 1970). Drucker (1985) az innováció újító hatásának fontosságát hangsúlyozta. Abból az empirikus megfigyelésen alapuló tényből indult ki, hogy az amerikai gazdaságban súlyponteltolódás következett be. Drucker megfogalmazta, hogy az addig jellemzően irányított gazdaság egyre inkább áttért az ún. vállalkozói gazdaság működési elvére. A vállalkozói gazdaság pedig azt (is) eredményezte, hogy az amerikai gazdaságban nem jelentkezett az a stagnáló periódus, ami a Kondratyev-ciklus leszálló ága miatt esedékes volt. Indoklása szerint a vállalkozói gazdaság kifejlődése elsősorban társadalmi újításoknak köszönhető, így Drucker az 1980-as években már hangsúlyozta a társadalmi újítások fontosságát. Érvelése szerint újításra az élet minden területén szükség van, az innováció nem korlátozódhat csak műszaki vagy gazdasági területekre, hanem társadalmi kategória is, és ezen elméletével elmélyítette a társadalmi innováció fogalmát.

Smeds (1994) a technológiai innovációkat a társadalmi változás előfeltételeiként és okozóiként azonosítja. Introná és szerzőtársai szerint (1999) a technológiai innováció nem jöhet létre a társadalom megújulása nélkül. Az innováció a „kiszélesedett” értelmezés szerint új vagy jelentősen javított termék, eljárás, marketing módszer vagy szervezeti módszer az üzleti gyakorlatban, a szervezetekben vagy az együttműködést ösztönző kapcsolatokban (EC 2006). A definíció elsősorban a műszaki és gazdasági innovációkra vonatkozó iránymutatás, az Európai Unió kutatás-fejlesztési és innovációs politikáját meghatározó program (Horizon 2020) azonban már kiemelt figyelmet fordít a társadalmi innovációk meghatározásának is. Murray és szerzőtársai (2010) az újszerű társadalmi együttműködések vizsgálata, és véleményük szerint az új struktúrák a technológiai fejlődés révén fejlesztik ki újszerű társadalmi megoldásaikat a társadalmi problémák kezelésére. Franz és szerzőtársai (2012) külön vizsgálják a technikai és társadalmi innovációkat, és kiemelik azon kérdés fontosságát, hogy az újítások, amelyek új technológiai vívmányokat eredményeznek, vajon kívánatosak-e minden esetben a társadalom számára. Véleményük szerint az új nem feltétlenül jó és kívánatos kategória, a társadalmi innovációs törekvéseknek a társadalom széles körében elterjedt és elfogadott gyakorlatok felelnek meg.

Összefoglalva, a társadalmi innovációk a technikai innovációk elválaszthatatlan társai, az innovációk komplementer folyamatokként értelmezhetők (Drucker 1985; Freeman 1988; Bulut et al. 2013; Kocziszky et al. 2015; Varga 2017). Az új innovatív bázisok – mint a társadalmi újítások területe – segítik a technikai innovációk megvalósítását és eredményességét, ugyanakkor egymás erejét növelve képesek a társadalom jelenlegi kihívásaira reagálni (Varga 2021). A társadalmi innováció sikeres megvalósítása a kulturális elfogadás, a gazdasági fenntarthatóság és a technológiai alkalmazhatóság függvénye (Bulut et al. 2013). A technikai és társadalmi innovációk együtt, egymást kiegészítve képesek a társadalom jól(l)étének biztosítására. Minden innováció típusnak van társadalmi vonzata, az innováció különböző típusai kölcsönhatásban állnak egymással és a gazdasági, valamint a társadalmi viszonyok átalakulásához vezetnek. Bulut és szerzőtársai (2013) szerint a társadalmi innováció közvetlen hatással van a technikai innovációkra, mivel képes változást előidézni az oktatásban, az egészségügyben, a foglalkoztatásban és általánosságban a társadalmi fejlődésben. Ennek értelmében a társadalmi innováció komplementere és hajtóereje a technikai innovációnak (Veresné Somosi-Varga 2021).

A társadalmi innováció fogalma az egyes értelmezések esetében erősen fragmentált. A társadalmi innováció definíciója a fogalom meghatározói és használói által tagolt. A közös vonások, mint jólét növelése, társadalom bevonása vagy közösségi igények kielégítése mellett a fogalomalkotók megközelítései eltérőek, alapvető követelmény tehát az átlátható, konzisztens struktúra.

1. táblázat:

Társadalmi innováció fogalom – eltérő megközelítések

<i>Fogalom meghatározói, használói</i>	<i>Tudományos munkatársak, kutatók</i>	<i>Társadalom civil szervezetei</i>	<i>Kormányzat, intézményeik</i>	<i>Kormányközi szervek (EU, OECD)</i>
<i>Értelmezés</i>	tudományos definíciók (normatív értelmezések, használtság, megkülönböztetés a technikai innovációtól)	misszió, küldetés, társadalmi vállalkozások szerepének hangsúlyozása	igazgatási, társadalomközpontú értelmezés	elméleti és/vagy módszertani megközelítés, mérési kérdések

Forrás: Saját szerkesztés (Gályász 2008 és Veresné-Varga 2021 alapján).

A társadalmi innováció konceptualizálási kérdése hangsúlyos feladat, amely elősegíti a társadalmi kihívások (munkanélküliség, oktatási egyenlőtlenségek, hátrányos helyzetű térségek) kezelését is. A társadalmi innováció fogalmának fókuszában a közösség igényeinek kielégítése áll, amely folyamat révén az életminőség fejlesztése és a jóllét növelése is megvalósul (Hazel-Onaga 2003; Mulgan et al. 2006; Pol-Ville 2009; Kocziszky et al. 2017). A jóllét – a jólétet meghatározó jövedelmi viszonyokon, a létfenntartás szükségletein túl – összefügg a biztonságérzettel, az önbecsüléssel és a kapcsolati szükséglettel (Kocziszky et al. 2015). A társadalmi innovációs kezdeményezések vizsgálatakor hangsúlyos a helyi, közösségi szinten értelmezhető újító ötletek problémamegoldásban jelentkező társadalmi haszna és a közösség aktív részvételének szerepe az életszínvonal növelése érdekében. A társadalmi innováció olyan új (vagy új megközelítésű) megoldásokat jelent, amelyek egyszerre elégítik ki a társadalmi szükségletet, és fokozzák a társadalom cselekvőképességét (Balaton-Varga 2017). A társadalmi innovációs kezdeményezések a társadalmi gyakorlatok új kombinációi (Hochgerner 2011), amelyek új vagy újszerű párosítás révén nem csak innovációs paradigmaváltást eredményeznek, hanem egy új kategóriát az innovációk terén. Az új társadalmi gyakorlatok, megoldások átfogó, előre megtervezett, célorientált tevékenységeken alapulva társadalmi változást céloznak meg (Cajaiba-Santana 2014).

A fentiek figyelembevételével a társadalmi innováció fogalmi meghatározása a szakirodalom strukturált vizsgálatát követeli meg. A rendelkezésre álló források rendszerezett áttekintésére a szisztematikus szakirodalmi szűrést alkalmaztam szerzőtársammal (Veresné Somosi-Varga 2021), és 302 definíciót vizsgáltam meg. A vizsgált szakirodalom alapján megállapítható, hogy az egyes szerzők különböző értelmezési tartományok mentén határozzák meg a társadalmi innovációs törekvések fogalmát. Számos szerző a társadalmi problémák eddig nem létező megoldásának tartja a társadalmi innovációt (Mulgan et al. 2006; Phills et al. 2008; Stewart-Weeks 2008; Kocziszky-Veresné Somosi 2016). A szakirodalmi áttekintés (302 definíció vizsgálata) alapján megállapítható, hogy a társadalmi innováció elméleti területe hét alapvető hangsúly mentén tagolódik (a hangsúlyok összefüggnek), és többnyire jól elkülöníthető a folyamat- vagy eredményorientáltsága is. A társadalmi innováció folyamat és/vagy eredmény fókuszú. A folyamat fókusz a résztvevők mobilizálásával a részvételi folyamatot, a bevonást jelenti, míg az eredmény fókusz új együttműködések, újszerű kormányzati intézkedéseket határoz meg (Edwards-Schachter et al. 2011; Moulaert et al. 2013; Neumeier 2017). A fogalom főbb hangsúlyai:

- kreatív problémamegoldás, újszerű együttműködés, kooperáció (új társadalmi kapcsolatok, megújult társadalmi szervezetek),
- közösségi igények kielégítése (társadalmi és viselkedésbeli változások),

- életminőség és jól(l)ét növelése (társadalmi és technológiai újítások, életminőséget növelő közösségi megoldások),
- társadalmi kihívások kezelése (speciális megoldások, társadalmi és technológiai változások),
- társadalmi tanulás, közösségi kreativitási folyamat (a társadalmi tanulás, mint változási folyamat, ami kiindulópontja és egyben végpontja a társadalmi innovációnak),
- helyi (közösséghez kapcsolódó) fejlesztés (megerősödő társadalmi kohézió, társadalmi változás),
- további innovációkkal való kapcsolat (további innovációt generáló megoldások).

Az egyes hangsúlyok előfordulási arányát mutatja be az 1. ábra a vizsgált definíciók vonatkozásában.

1. ábra

Az egyes hangsúlyok előfordulása a vizsgált definíciókban

Forrás: Saját szerkesztés.

Korábbi vizsgálataim, valamint a szakirodalom strukturált szűrésének eredményeként a társadalmi innovációt olyan folyamatként azonosítom, amely során az életszínvonal emelését célzó intézkedések (eredmények) mellett hangsúlyos az újszerű struktúrák megjelenése, a társadalom cselekvőképességének ösztönzése, valamint a szemléletváltás és a részvétel támogatási folyamata.

Módszer és vizsgálat

Részvételi akciókutatás

A kutatás során a téma iránti személyes érdeklődés motivált. Az alulról szerveződő társadalmi törekvésekben való részvétel, a hátrányos helyzetű közösségek támogatása, valamint az újszerű együttműködések és megoldások ösztönzése gondolkodásmódomhoz nagyon közel áll. A tanulmány kiemelt célja a társadalmi innováció fogalmának fókuszában álló közösségi igények és válaszok beazonosítása és teljes körű vizsgálata a részvételen alapuló kutatás által. A részvételi akciókutatás módszerét a téma sajátossága, a vizsgált város, valamint a tágabb környezete, a járás speciális jellemzői alapján kiemelkedően fontosnak ítélt meg. A Nyírbátori járás olyan komplex programmal fejlesztendő járás, amelyre periférikus elhelyezkedése miatt nem, vagy csak kevésbé jellemzők a technikai innovációk. A magterületeken a műszaki, gazdasági innovációk megoldást jelenthetnek az életminőség fejlesztési kérdéseiben, a lemaradó, periférikus területeken azonban szükségszerű olyan új kezdeményezések ösztönzése, amelyek társadalmi innováción alapulnak. A társadalmi innovációs folyamatok vizsgálata során egyértelműen kirajzolódott, hogy az egyes törekvések sikeres megvalósítása elképzelhetetlen a helyi lakosság aktív részvétele nélkül. A kezdeményezések alapvető célja az életszínvonal növelése, a közösségi igények kielégítése újszerű együttműködések révén, amely megköveteli a helyi lakosság hozzáállásának vizsgálatát, a helyi döntésekbe való tudatos részvételt. A lakosság döntésekben való bevonása mellett kutatóként én is részt vettem az adott város társadalmi törekvéseiben, nem csak megfigyelőként, hanem a kutatásban résztvevőkkel szorosan együttműködve. A hagyományos kutatói hozzáállástól és feladatoktól eltérően a vizsgálat során az előre meghatározott kutatási feladatokat, a társadalmi innovációs kezdeményezések megtervezését és megvalósítását a kutatásba bevont egyénnel és szervezetekkel közösen végeztük. A részvételi akciókutatás esetében az elmélet induktív módon a gyakorlatból következik; az elmélet lényegében arra próbál meg reflektálni, hogy mi az, ami működik a gyakorlatban, és mi az, ami nem (Bodorkós 2010). A részvételi akciókutatás módszerei közül elsősorban a megfigyelésre, dokumentumelemzésre, esettanulmány készítésre, valamint a kvalitatív interjúkra fókuszáltam. Az interjúk alapján összesen 5 esettanulmányt készítettem a Nyírbátor városát érintő városfejlesztési kezdeményezésekről, amelyek közül jelen tanulmány keretei között egy, a komplex városfejlesztési programot bemutató esettanulmányt ismertetek. Az esettanulmány, mint módszer megfelelő dokumentálási formája a jó gyakorlatok különböző tartalmú, tagoltságú és funkciójú bemutatásának. Az esettanulmány

adott eset leírására fókuszáló, mélységi és hosszirányú elemzést végző, a „kvalitatív módszertani eszköztár részét képező mezo szintű eszköz” (Takács 2017).

A részvételi akciókutatás dokumentálása során elsősorban kutatási naplót vezettem (125 kézzel írott oldal), az interjúkat rögzítettem (36 órás hanganyag) és több, mint 1000 fotót készítettem. Konkrét, szó szerinti idézetekkel dolgoztam, valamint dokumentáltam az egyes akciók során létrejött változásokat (tervezett és valós folyamatok). Ezen dokumentálás során videófelveteleket, hangfelveteleket, valamint a különféle csoportos munkákat dokumentáló anyagokat (meghívók, összefoglaló jelentések) készítettem és elemeztem.

A vizsgálat fókusza: Nyírbátor város társadalmi innovációs kezdeményezései

A vizsgált Nyírbátor város székhelye a komplex programmal fejlesztendő Nyírbátori járásnak, ami a városfejlesztési kérdések vizsgálatának komplex kezelését igényli. A Nyírbátori járás periférikus elhelyezkedésű, a leghátrányosabb járások rangsorában alulról a 13. helyen szerepel. A hátrányos, illetve fejlesztendő járások a 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet alapján kedvezményezett térségeknek minősülnek.

- kedvezményezett járás (komplex mutatója kisebb, mint az összes járás komplex mutatójának átlaga),
- fejlesztendő járások (azon legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező járások, amelyekben az ország lakosságának 15%-a él).

A fent megjelölt besorolás alapján azon legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező járások, amelyekben az ország kumulált lakónépességének 10%-a él, komplex programmal fejlesztendő járások. A komplex mutató olyan kompozit mutató, amely társadalmi és demográfiai, lakás és életkörülmények, helyi gazdaság és munkaerő-piaci, illetve infrastruktúra és környezeti mutatók alapján kerül meghatározásra. A Nyírbátori járás komplex programmal fejlesztendő járás, komplex mutatójának értéke az országos átlag 60%-át sem éri el. A Nyírbátori járás főbb kihívásai – a komplex programmal fejlesztendő járásokhoz hasonlóan – elsősorban a munkanélküliség, oktatási egyenlőtlenség, egészségügyi problémák és lakhatási nehézségek területén jelentkező igények kielégítésével kapcsolatos.

A periférikus térségek – mint hátrányos helyzetű térségek – jól körülhatárolható igényekkel rendelkeznek, és társadalmi-gazdasági kihívásokkal küzdenek (2. táblázat). A kutatás kiinduló lépéseként – igazodva a szakirodalmi ajánlások által megfogalmazott kutatási szakaszokhoz (Bodorkós 2010) – a kutatási probléma megfogalmazására törekedtem a helyi közösséggel együttműködve, valamint megtörtént a helyi erőforrások és

problémák feltérképezése. A leghátrányosabb járásokhoz hasonlóan, a Nyírbátori járásra a leszakadás jellemző, ugyanakkor a járasszékhely Nyírbátor szerepe felértékelődött. Nyírbátor a térség gazdasági értelemben is vett központjaként funkcionál. A jó gyakorlatok azonosítása során Nyírbátor vonatkozásában kirajzolódott egy olyan komplex program, amely társadalmi innovációs kezdeményezésekre épül, és reagál a település gazdasági és társadalmi kihívásaira. A település főbb kihívásai – a járás kihívásaival összhangban – az elvándorlás, a munkanélküliség és az oktatási egyenlőtlenségek területén jelentkeznek.

1. táblázat

Periférikus térségek igényei és kihívásai

<i>Társadalmi</i>		<i>Gazdasági</i>		<i>Politikai</i>	
<i>Igény</i>	<i>Kihívás</i>	<i>Igény</i>	<i>Kihívás</i>	<i>Igény</i>	<i>Kihívás</i>
állampolgárok bevonása, társadalmi szolgáltatások (egészségügy, oktatás, stb.), mobilitás, közösség	elvándorlás, hátrányos helyzetű csoportok, etnikai sajátosságok, képzettségi szintek közti egyenlőtlenség	biztonság, stabilitás, foglalkoztatottság, fenntarthatóság, bizalom	lakhatási feltételek, munkanélküliség, pénzügyi források, szakértelenség	tudatosság, mozgósító erő, politikai részvétel	kormányzati transzparencia, döntések függetlensége, elkötelezettség

Forrás: Saját szerkesztés (Veresné Somosi-Varga 2021 alapján).

A kutatás során az egyes kezdeményezésekhez kapcsolódóan részt vettem a város által támogatott komplex program tervező és egyeztető megbeszélésein, valamint egyes rendezvényein (átadók, kulturális és sport programok), valamint az egyeztetések és rendezvények folyamatát és eredményeit dokumentáltam (3. táblázat). A tanulmány elkészítéséhez elemeztem a részvételi akciókutatás keretei között megvalósuló rendezvényeken készített jegyzeteimet, az interjú összefoglalókat, a fórumokról készült írásos összefoglalókat és a személyes jegyzeteimet, valamint az egyes fórumok hang – és videó anyagait (3. táblázat). Kiemelt figyelmet fordítottam az ismétlődő elemekre, az egyéni véleményekre, az esetleges ellentmondásokra.

Az interjúk alapján azonosíthatóvá váltak a városon belüli kapcsolatok, összefonódások, valamint azon (elsősorban politikai) tényezők, amelyek megnehezítik vagy ellehetetlenítik az együttműködést. Meghatároztam azokat a tényezőket, amelyek Nyírbátor esetében fő kihívásként azonosíthatók (oktatási egyenlőtlenségek, munkanélküliség, egészségügyi és lakhatási problémák), és kijelöltem azon területeket, amelyeken – a társadalmi innováció jólléthez való hozzájárulása alapján – törekvések azonosíthatók a város esetében:

- foglalkoztatás, munkahelyteremtés,
- oktatás, nevelés,
- lakhatás,
- egészségügy, gondoskodás,
- szabadidő.

A 2015-ben indult komplex program a fenti tématerületekhez kapcsolódóan társadalmi innováción alapuló jó gyakorlatok formájában reagált az egyes kihívásokra. A komplex program kulcsszereplője az önkormányzat, a program sikerének pedig egyértelmű indoka a város polgármesterének innovátori szerepfelvállalása.

2. táblázat

A tervezési folyamat kimenetei és dokumentálása Nyírbátorban

<i>Sorszám</i>	<i>Tevékenységek</i>	<i>Dátum</i>	<i>Dokumentáció</i>
1.	Helyi romák foglalkoztatása – tervező megbeszélés I.	2016. ősz	fényképek, audiovizuális anyag, kutatási napló
2.	„Számít a közösség” program: roma mediátorképzés	2016. ősz	fényképek, kutatási napló
	Helyi romák foglalkoztatása – tervező megbeszélés II.	2017. tavasz	fényképek, audiovizuális anyag, kutatási napló
3.	„Számít a közösség” program: kerekasztal	2017. tavasz	fényképek, kutatási napló
4.	„Számít a közösség” program: tréning (szülők, pedagógusok számára)	2017. tavasz, nyár	fényképek, kutatási napló
5.	Családi Kuckó átadás	2017. nyár	fényképek, kutatási napló

6.	„Mindennapi praktikák” Facebook oldal tervének elkészítése	2017. ősz	kutatási napló
7.	„Szakmai műhelyek prog- ram”: szociális terület megbeszélése	2018. tavasz	kutatási napló
8.	„Szakmai műhely prog- ram”: nevelési terület megbeszélése (óvoda- pedagógusok)	2018. tavasz	kutatási napló
9.	Helyi ösztöndíj program strukturált kialakítása (tanulmányi, művészi, sport ösztöndíj)	2018. nyár	kutatási napló
10.	Várostörténeti tábor meg- nyitója	2018. nyár	fényképek, kutatási napló
11.	Kompetencia alapú képzés	2019. tavasz	kutatási napló
12.	Dragon Race Futam	2019. nyár	fényképek, kutatási napló
13.	Nyári szabadidős tábor megnyitója	2019. nyár	fényképek, kutatási napló
14.	Számítógépes tanműhely átadása	2019. ősz	fényképek, kutatási napló
15.	Egyetemi képzés indítása	2020. ősz	fényképek, kutatási napló
16.	Bérlakás program – első ütem átadása	2021. tavasz	fényképek, kutatási napló
17.	Kvalitatív interjúk	2016. ősz – 2023. ta- vasz (folyamatosan)	audiovizuális anyag, kutatási napló

Forrás: Saját szerkesztés.

Foglalkoztatás, munkahelyteremtés

Konkrét akciók és tevékenységi feladatok meghatározására került sor rövid és hosszú távon a foglalkoztatás területén (4. táblázat). Az önkormányzat által megfogalmazott célok egy átfogó helyi foglalkoztatási program kialakítását hangsúlyozzák.

3. táblázat

A foglalkoztatás területén megfogalmazott rövid és hosszú távú célok Nyírbátorban

<i>Rövid távú célok</i>	<i>Hosszú távú célok</i>
<ul style="list-style-type: none"> – tájékoztatás az elérhető képzésekről és szakmákról – pozitív példák bemutatása (romák bevonásával) – szakképzés indítása a munkaadók igénye szerint – mentorálás a munkahelyen – tehetséggondozás megszervezése – ösztöndíjrendszer működtetése – az érintettekkel való folyamatos kapcsolattartás 	<ul style="list-style-type: none"> – roma munkavállalók jelenléte a munkaerőpiac minden területén – nyitott és befogadó munkaadók – esélyegyenlőség megvalósulása a munkaerőpiacon – munkaerő-piaci diszkrimináció megszüntetése – felkészült, motivált, fegyelmezett, célzottan képzett munkaerő biztosítása

Forrás: Saját szerkesztés (Veresné Somosi-Varga 2018 alapján).

A foglalkoztatás és munkahelyteremtés területén 2015-től kezdődően 6 új gyártó-épület került átadásra, és közel 3000 új munkahely jött létre. Elindult az „Esély a jövőért” program, amely a munkanélküliek munkába állását támogatja. A program sikerét mutatja, hogy a korábbi 500 főről 50 főre csökkent a közfoglalkoztatottak száma. Az ipari park bővítése folyamatos (fejlesztési források rendelkezésre állnak), bővült az inkubátorház is, ahol a szakmai és általános iskolai végzettség nélküliek és a hátrányos helyzetű munkanélküliek képzése is zajlik. A helyi kisvállalatok számára az önkormányzat szintén kidolgozott egy programelemet, amely keretei között szakmai szolgáltatásokkal, kedvezményekkel segítik azon piaci szereplőket, akik hosszú távon és folyamatosan nyírbátori munkavállalókat alkalmaznak.

Oktatás, nevelés

Az önkormányzat konkrét akciókat és tevékenységi feladatokat határozott meg rövid és hosszú távon az oktatás területén is (5. táblázat). A vállalatok különböző képzési programokkal, tájékoztatással, ösztöndíj- és mentorprogramokkal segítik a megvalósítás folyamatát, a helyi önkormányzat pedig az előkészületi munkák és mentorálás mellett mediátorok (roma és nem roma etnikumú közvetítők) alkalmazásával támogatja a felzárkóztatást a hátrányos helyzetű tanulók esetében.

4. táblázat

Az oktatás területén megfogalmazott rövid és hosszú távú célok Nyírbátorban

<i>Rövid távú célok</i>	<i>Hosszú távú célok</i>
<ul style="list-style-type: none"> – kommunikáció javítása – roma értékek és kultúra ápolása – szülők bevonása az iskolai programokba – családlátogatás, segítségnyújtás szervezése – mentorálás (roma származású segítők) – felelősségvállalást segítő programok szervezése – számítógépes tanműhely létrehozása – egészségnevelés tantárgy iskolai oktatása – szülői életvezetési programok szervezése 	<ul style="list-style-type: none"> – egyéni képességeknek megfelelő oktatás biztosítása – integrált oktatás megszervezése – szülők és gyermekek folyamatos és hatékony motiválása – lemorzsolódás csökkentése, megszüntetése – intézmény és szülő közötti együttműködés támogatása – előítéletek lerombolása

Forrás: Saját szerkesztés (Veresné Somosi-Varga 2018 alapján).

A 2015-től kezdődő komplex program keretei között számos fejlesztés valósult meg. Megújult a művészeti iskola, új óvoda átadására, valamint az iskolák felújítására került sor. A város fejlődése, a lakosság megtartása érdekében az oktatási-nevelési intézmények magas színvonala és széles kínálata jellemző a városra (pl. ingyenes úszás- és lovaskultúra oktatás). 2020 őszétől egyetemi képzés indult, amely duális formában akár munka mellett is lehetővé teszi a diploma megszerzését műszaki, gazdasági és agrár területen.

Lakhatás

Nyírbátor nagyságához mérten az országban egyedülálló bérlakásépítési programot indított az önkormányzat, amely keretei között az első ütemben 2020-ra 71 új bérlakás épült a helyiek számára. A folyamatosan bővülő önkormányzati bérlakásprogram jelenleg 230 lakást kínál. Ezen a lakóterületen, a Szénaréti-tó szomszédságában a kivitelező eladásra is épít társasházi, kertes és sorházas ingatlanokat, amelyekre sok városlakó és vállalati jelentkezés érkezett az önkormányzathoz. További támogató intézkedésként segítik a fiatalok letelepedését az első lakáshoz jutók 600.000 Ft vissza nem térítendő támogatásával, valamint a kiadó és eladó ingatlanok felkutatásával, közvetítésével, az

ügyintézés segítségével. Megújult a város központja, elindult a lakótelepek fejlesztése, családcentrikussá tétele, valamint több szervizút és parkoló kialakítására került sor. Pályázati forrásból biztosítja az önkormányzat a várostörténeti sétány továbbépítését, valamint lakó-pihenő övezeteket is kialakítottak a lakosság kérésére a pihenni vágyók nyugalmanak biztosítására.

Egészségügy, gondoskodás

2015-ben uniós támogatásból újította fel az önkormányzat a háziorvosi rendelőket. Saját forrásból a korábbi tüdőszűrő készülék cseréjére is sor került. Bővítették és fejlesztették a fürdőben a gyógyászati kezelő szolgáltatásait, és a nyírbátori lakosság számára folyamatosan biztosítják az ingyenes igénybevétel lehetőségét. A szociális ellátórendszer intézményében dolgozó vezetők és munkatársak magas szintű szakmai munkájával folyamatosan fejlesztik és bővítik a szolgáltatásokat. Jó együttműködést alakított ki az önkormányzat a nyugdíjas egyesületekkel is. Nem csak anyagilag nyújt támogatást számukra a város, hanem kéréseiknek megfelelően fejlesztik a szociális és egészségügyi ellátást a településen. A bentlakásos idősothton megújítása mellett apartmanokat építettek, és kialakítottak egy sószobát is. A város – hitvallása szerint – az újszülöttektől a fiatalokon keresztül, a felnőtt és idős korosztállyal is törődik. Az újszülöttek, kisgyermekek részére nyújtott támogatások közül hangsúlyos az ingyenes babacsomag és rotarix védőoltás. Az általános iskoláskorúak esetében ingyenes buszjáratot alakítottak ki a településen. A Nyírbátor Kártya és a Nyírbátor Barát Kártya a város intézményei, partnerei által nyújtott szolgáltatások igénybevételéhez biztosít különböző mértékű kedvezményt a kártya tulajdonosai részére, elősegítve az egyes szolgáltatásokhoz való könnyebb hozzáférést.

Szabadidő

Nyírbátorban számos program biztosítja, hogy mindenki megtalálja a számára leginkább megfelelő szórakozási, feltöltődési lehetőséget. Az önkormányzat kezdeményezésére létrehozták az Ifjúsági és Családi Kuckót. A felújított épületben folyamatosan kínálnak programokat a fiataloknak. Új városi rendezvényeket indítottak el, és további ingyenes rendezvényeket (expó, városi orzó és koncertek) kínálnak a város lakói számára. Bővítették a színházi előadásokat, kulturális programkínálatuk is jelentős. Kialakítottak egy családi központot is, ahol minden korosztály kikapcsolódása garantált.

A központ bowling, biliárd, filmklub lehetőségeket kínál, valamint civil közösségi térként is szolgál. A teljes belső kerékpárút kialakítása is megvalósult. Folyamatosan támogatják a városban működő sportegyesületeket. Korszerűsítették az asztalitenisz és a lovas egyesület létesítményeit, valamint közösségi épületet alakítottak ki a horgászok számára. Teljeskörűen felújították és bővítették a városi sporttelepet. A fiatalok számára – a műfüves pálya helyreállítása mellett – kerékpáros és gördeszkapálya épült, valamint kültéri kondipark telepítése is lezajlott. Valamennyi sportegyesülettel együttműködnek annak érdekében, hogy minél több gyerek sportoljon és mozogjon rendszeresen. A város saját forrásból bővítette a kemping szálláshelyeit 8 apartmannel. A gyógyfürdő épületében egy új gyermekmedencét építettek, és felújították a kültéri medencéket is. Számos értékes, védett épület újult meg az elmúlt időszakban. A városháza mellett a bíróság, a régi kaszinó és a Takarékpálota is új köntösbe öltözött, valamint több épület díszkivilágítást kapott, a toronyórát pedig felújították. A várostörténeti sétány továbbépítése mellett a város múzeuma is megújult.

A törekvések újszerűsége abban rejlik, hogy a programok kidolgozását különböző szakmai fórumok, kerekasztal beszélgetések (vállalkozások – önkormányzat – hátrányos helyzetű lakosság) és nyílt napok előzték meg. Társadalmilag innovatív megoldások ezek, amelyek tényleges társadalmi párbeszédre és partnerségen alapulnak, valamint amelyek során a partnerség túllép a szokásos formákon, és valóban aktív együttgondolkodás jön létre. Ebben a folyamatban kiemelt szerepe van a települési vezető(k)nek, a lakosság, a vállalkozások és a civil szervezetek közti együttműködésnek. Kulcskérdés az együttműködés során a hajlandóság és a bizalom. A társadalmi innováció megvalósításának feltétele, hogy képes-e az adott közösség újszerűen látni a társadalmi jelenségeket, gyakorlatait átalakítani, kapcsolatrendszerét újrakonfigurálni.

A nyírbátori példa esetében érdemes külön hangsúlyozni a városvezetés, elsősorban a polgármester innovátori szerepét. A polgármester – mint Schumpeter egykori „vállalkozója” – innovátorként vesz részt az újítások folyamataiban új együttműködések és struktúrák mentén. A társadalmi innovációs törekvések generálásához a település esetében is szükség van az innovátor(ok) belső elhivatottságára, bátorságra, az alulról szerveződő kezdeményezések figyelembevételére, a közös múlt és hagyományok kohéziós erejére, szakértelemre, az érintettek bevonására és jó gyakorlatokra.

A jó gyakorlatok (legjobb gyakorlatok, helyes gyakorlatok) olyan elgondolások vagy viszonyítási pontok, amelyek folyamatként tekintenek az egyes megvalósítandó feladatokra. Széles körben használt fogalom, pontos definíciója azonban nem ismert. A jó gyakorlatok alapvető célja azon eszközök és módszerek azonosítása, amelyek a korábbi, már ismert módszerekhez képest eredményesebben valósítják meg a kitűzött célokat. Újszerű és építő jellegű megközelítések, technikák, amelyek bizonyíthatóan

vagy már bizonyítottan hozzájárulnak az adott szervezet minőségi színvonalának emeléséhez és más szervezet számára is átvehető példaként szolgálnak. A legjobb gyakorlat jó és hatékony példát jelent, amely pontosan attól lesz bizonyítottan eredményes megoldás, hogy máshol már sikerrel alkalmazzák.

A korábban már sikeres és innovatív megoldásokkal szemben követelmény, hogy a továbbiakban (akár mások számára) fejleszthetők legyenek, valamint fenntartható módon kerüljenek megvalósításra. A dokumentáció és a sokszorosítás, mint alapfeltételek biztosítják az adaptálás lehetőségét. A kezdeményezések máshol is megvalósíthatók, alkalmazkodva a helyi adottságokhoz és gyakorlathoz. Számos esetben megfigyelhető, hogy más szervezeteknél, településeken vagy országban alkalmazott megoldások egyes régiókban nem ismertek, így a már jól működő gyakorlatok rögzítése és megismertetése kiemelkedően hasznos.

A dokumentálhatóság garantálja az átadhatóságot. A dokumentálásnak vannak olyan elvei, amelyek alapján biztosítható, hogy a jó gyakorlatként azonosított eset valóban példát jelent. A Szociális és Munkaügyi Minisztérium és a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet: „Ti hogyan csináljátok? – innovatív, mások számára közreadható jó gyakorlatok gyűjtése a szociális ágazatban” pályázat kitöltési útmutatója három szakaszra bontja a jó gyakorlatok bemutatását, az alábbi felbontásban: általános információk, a jó gyakorlat leírása, a jó gyakorlat indoklottsága. A nyírbátori komplex program mint jó gyakorlat bemutatása során a fenti struktúrát alkalmazom az alábbiak szerint:

	<i>Név/Cím</i>	<i>Komplex program – Nyírbátor</i>
	<i>Kapcsolattartó</i>	Nyírbátor, Polgármesteri Hivatal
<i>Általános információk</i>	<i>Cél</i>	Folyamatos fejlődés és megújulás a tradíciók megtartása mellett, amellyel biztosítható a helyi lakosság támogatása, valamint az új lakosok Nyírbátorba történő vonzása. Együttműködésen alapuló, a lakosok bevonásával létrejövő gazdasági és társadalmi értelemben is fenntartható programok biztosítása, ezáltal a fiatal, szakképzett lakosok megtartása, a város vonzóbbá tétele.
	<i>Célcsoport</i>	Nyírbátor teljes lakossága (beleértve a potenciális lakosokat is)
	<i>Célrégió</i>	Nyírbátor
	<i>Szükséges humánerőforrás</i>	az önkormányzat egyes szakterületein dolgozók, valamint a nyírbátori lakosság

	<i>Finanszírozás</i>	pályázati források, önkormányzati támogatás, civil szervezetek és helyi vállalkozók adományai
	<i>Szükséges infrastruktúra</i>	ingatlan, internet, technikai eszközök
	<i>Rövid ismeretető / szükséglet felismerése</i>	A nyírbátori komplex program főként a helyi lakosság oktatását és foglalkoztatását támogatja, miközben figyelmet fordít az egészségügy, a lakhatás, valamint a szabadidő és gondoskodás kihívásaira. Fő célkitűzések a helyi szakképzett fiatalok helyben tartása, az elvándorlás csökkentése. A program résztvevői (helyi önkormányzat, üzleti szektor képviselői, civil szervezetek) első feladatként meghatározták a hosszú távú célokat, majd azokat a rövidebb távú tevékenységeket, amelyek a kitűzött célok elérését biztosítják.
<i>A gyakorlat leírása</i>	<i>Megvalósulás bemutatója</i>	A komplex program keretei között az önkormányzat öt beavatkozási pontot jelölt meg: foglalkoztatás, oktatás, lakhatás, egészségügy, szabadidő. Az adott kritikus területen társadalmi innovációs kezdeményezéseket indítottak. A törekvések újszerűsége abban rejlik, hogy a programok kidolgozását különböző szakmai fórumok, kerekasztal beszélgetések (vállalkozások, önkormányzat, hátrányos helyzetű lakosság) és nyílt napok előzték meg. Társadalmilag innovatív megoldások jöttek létre, amelyek tényleges társadalmi párbeszédre és partnerségen alapulnak, valamint amelyek során a partnerség túllép a szokásos formások, és valóban aktív együttgondolkodás jön létre.
	<i>Eredmények, kimenetek, jövőbeli elképzelések</i>	Bővült az ipari park, közel 3000 munkahely jött létre. Cél, hogy Nyírbátorban valamennyi ember dolgozni tudjon, aki szeretne. Óvodák és iskolák újultak meg. A fejlesztések biztosítják, hogy gyerekekkel teljenek meg a város intézményei. A bérlakásprogram, valamint a lakó-pihenő övezetek kialakítása biztosítja a lakhatás kihívások kezelését. Felújították az orvosi rendelőket, valamint ingyenesen elérhető gyógyászati szolgáltatásokat biztosítanak a helyi lakosoknak. Nyírbátorban számos program biztosítja, hogy mindenki megtalálja a számára leginkább megfelelő szórakozási, feltöltődési lehetőséget.

	<i>Felmerült problémák és tanulságok</i>	Finanszírozási problémák, szakértelem hiánya, egyes esetekben az elkötelezettség hiánya is megjelenik, főleg az ellenállás kezelése során, valamint az attitűd-formálási kihívásokra való reagálásban.
	<i>Területalapú megközelítés</i>	A leghátrányosabb járásokhoz hasonlóan, a Nyírbátori járásra a leszakadás jellemző, ugyanakkor a járasszékhely Nyírbátor szerepe felértékelődött. Nyírbátor a térség gazdasági értelemben is vett központjaként funkcionál.
	<i>Alulról építkező megközelítés</i>	A gyakorlat egyértelműen a helyi társadalmi kihívásokra fókuszál, bevonva a helyi lakosságot a megvalósításba.
	<i>Partnerségi megközelítés</i>	Önkormányzat, civil szervezetek, vállalkozók és helyi lakosok együttműködése.
	<i>Innováció</i>	A partnerség túllép a szokásos formákon, és valóban aktív együttgondolkodás jön létre.
<i>Miért lehet jó gyakorlat?</i>	<i>Integráció</i>	A gyakorlat komplex módon kezeli a település társadalmi kihívásait.
	<i>Nyilvánosság / hálózatépítés</i>	A tájékoztatás folyamatos az alábbi fórumokon: nyomtatott és elektronikus sajtó megjelenés, projektbeszámoló, workshop, szakmai fórumok.
	<i>Fenntarthatóság</i>	A program tényleges kihívásokra reagál, igazodik a helyi sajátosságokhoz, az önkormányzat, a civil szervezetek, a vállalkozók és a helyi lakosok együttműködésén alapul.
	<i>Adaptálhatóság</i>	Hangsúlyos tényezőként azonosíthatók a helyi sajátosságok, és a prioritások. A helyi szintű életkörülmények javítását szolgáló keretfeltételek együtt eredményeznek felzárkózást, valamint fejlődést. Kiemelten fontos a folyamat érintettjeinek azonosítása, a kommunikáció (tájékoztatás) szerepe, a pénzügyi erőforrások tervezése, az attitűd megváltoztatására tett kísérletek és az intézményi háttér.

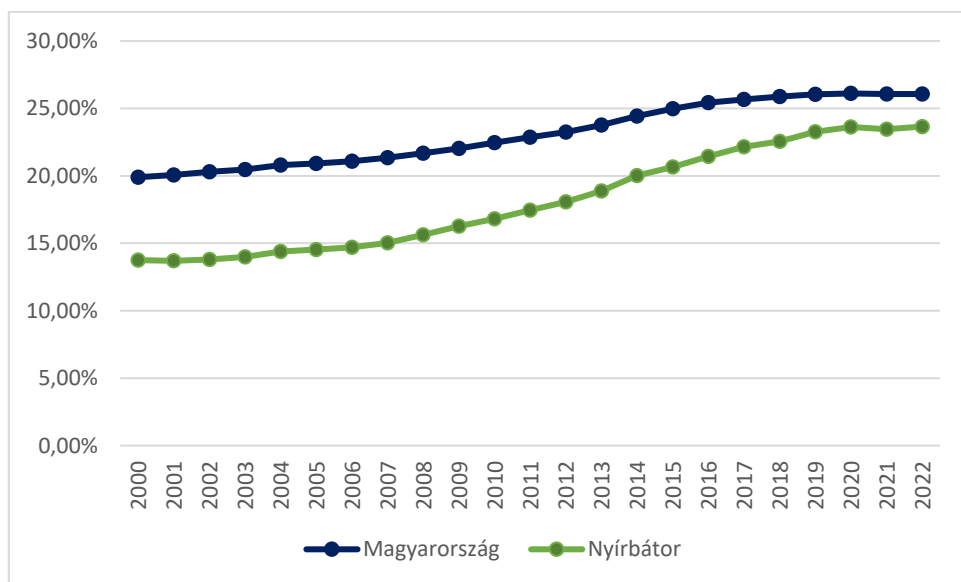
Nyírbátor társadalmi innovációs vizsgálata, a városfejlesztési komplex program hatásai

Nyírbátor területe 66,74 km², népessége 11 864 fő (2022. évi adatok alapján). Az öregedést mérő mutató (az állandó népességből a 100 0–14 évesre jutó 60-x évesek száma) a komplex programmal fejlesztendő járások települései esetében lényegesen kisebb az országos átlagnál. A gyermekkorúak kiemelkedően magas aránya jellemző a Nyírbátori járásban. A járás településein az időskorúak aránya alacsonyabb, a települések fiatalos korszerkezetűek.

Nyírbátor városában 2000 és 2022. között a 60-x évesek állandó lakosságra vetített aránya (18,17%) alacsonyabb, mint az országos átlag (23,12%), ugyanakkor egyértelműen kirajzolódik, hogy 2015-től kezdődően – ami egyben a komplex városfejlesztési program kezdete is – egyre inkább közeledik az arány az országos átlaghoz.

2. ábra

Az állandó népesség és a 60-x évesek aránya, 2000-2022 (%)

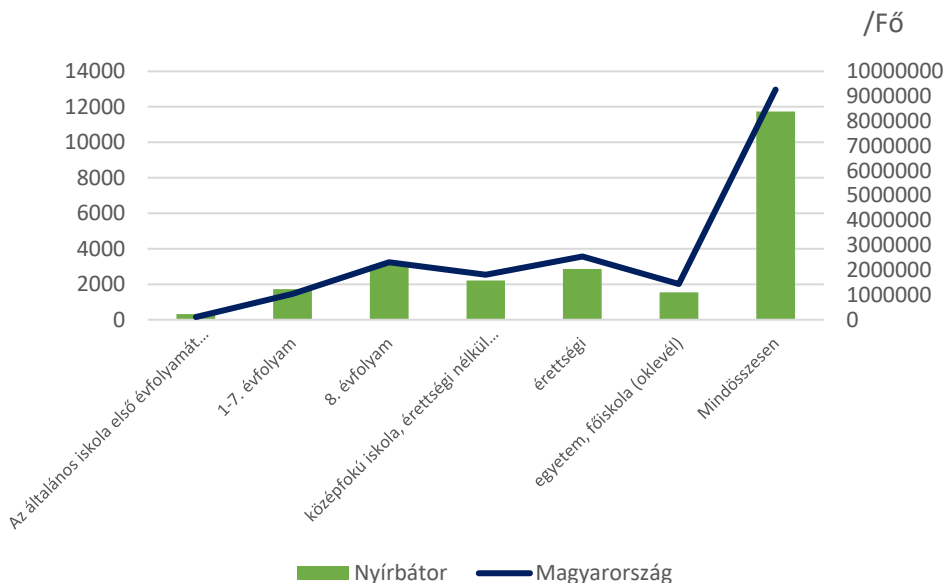

Forrás: Saját szerkesztés (KSH adatok alapján).

Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a fiatalos korszerkezetű járások (mint a Nyírbátori járás) demográfiai jellemzőit befolyásolják az etnikai sajátosságok, vagyis a roma nemzetiségűek jelentős részaránya. A KSH adatbázisa szerint a Nyírbátori járás területén összesen 18 szegregátum található 7 településen (Encsencs, Máriapócs, Nyírbátor, Nyírbéltek, Nyírbogát, Nyírgyulaj, Nyírlugos). A roma népesség jelentős részaránya mellett kritikus tényező a nem roma lakosság elvándorlásának felgyorsulása (Havas 1999).

3. ábra

A 7 éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint²

Forrás: Saját szerkesztés (KSH adatok alapján).

A komplex programmal fejlesztendő járások települései vonatkozásában a lakosság iskolai végzettsége jellemzően kedvezőtlenebb a fejlettebb területekénél. Nyírbátorban a járáshoz viszonyítva kedvezőbb helyzet, de még mindig elmarad az országos átlagtól a lakosság iskolai végzettsége.

A 2011. évi népszámlálás adatai alapján Nyírbátorban a 7 éves és annál idősebb népesség 43%-a legfeljebb az általános iskola 8. osztályát végezte el (országosan 37%).

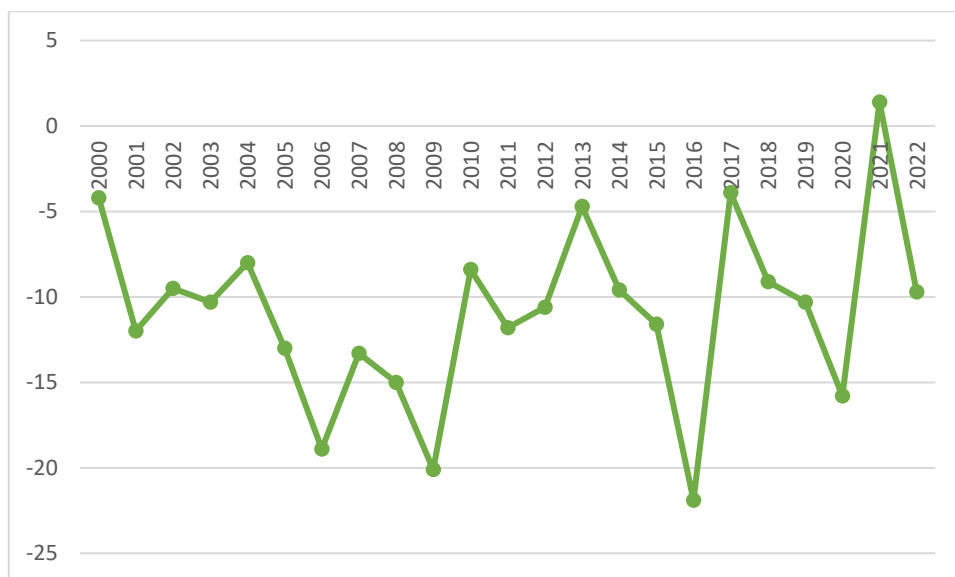
² A 2011-es Népszámlálási adatok alapján.

A felsőfokú végzettségűek aránya 13%-ék a településen, ami az országos átlag (15,5%) érték 4/5-e. Az érettségizettek aránya Nyírbátorban (24%), ami szintén az országos átlag (27,5%) 4/5-e.

Az országos átlagtól kedvezőtlenebb iskolázottsági adatok jelentős mértékben a kvalifikált munkaerő elvándorlásának a következménye. Nyírbátor belföldi vándorlási egyenlege negatív 2022-ben, 1000 lakosra közel 10 elvándorolt lakos jutott (4. ábra).

4. ábra

Állandó népesség változása Nyírbátorban, 2000-2022 (ezer főre vetítve)

Forrás: Saját szerkesztés (KSH adatok alapján).

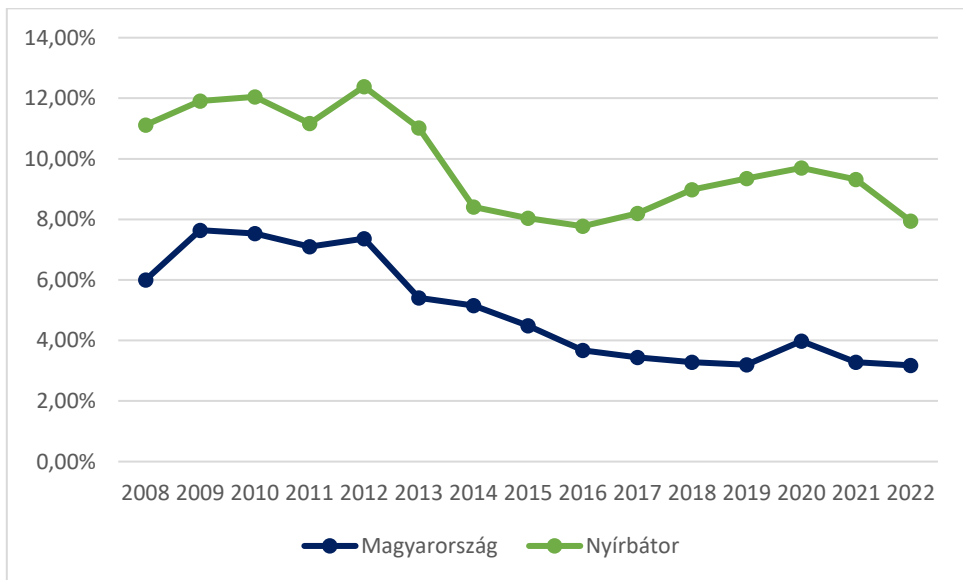
Az elvándorlásban hangsúlyos szerepe van a lakosság országostól kedvezőtlenebb munkaerőpiaci és jövedelmi helyzetének. A térség számára az egyik legjelentősebb kihívást jelenti a fiatalok és a szakképzett munkaerő helyben tartása, foglalkoztatása. Ugyanakkor korlátozottak a településen élő alacsony iskolázottságú lakosok lehetőségei a munkaerőpiacon. Ezen ellentét feloldására komplex oktatási és foglalkoztatási programok bevezetése szükséges, amely előkészítése Nyírbátorban 2015-ben elindult, és a sikeres megvalósítás első eredményei elérhetők. A 2008–2009-es gazdasági világválság okozta munkahelyszám csökkenése 2011-re megfordult, köszönhetően az ipari parkban működő vállalkozásoknak (2014-re az 57 hektáros ipari park területét teljes egészében

értékesítette az önkormányzat, hat befektető épített ipari üzemet), valamint az együttműködő városvezetésnek. A vándorlási egyenleg vonatkozásában kiemelendő a 2021. év, amikor a vándorlási egyenleg pozitív értékre fordult. Ennek egyértelmű magyarázata az a 2019-ben bemutatott, majd 2020-ban elindított bérlakás program, amelynek első eredményei között említhető 2021-ben – a lakások 1. ütemének átadását követően – a pozitív vándorlási egyenleg.

A nyilvántartott álláskeresők és a 15-60-x korosztály arányát az 5. ábra ismerteti. 2022-ben Nyírbátor városában ez az arány 2,5-szöröse a magyarországi átlagnak, ugyanakkor 2020-tól kezdődően csökkenő tendenciát mutat.

5. ábra

Nyilvántartott álláskeresők és a 15–60-x korosztály arányának alakulása Nyírbátorban, 2008–2022 (%)

Forrás: Saját szerkesztés (KSH adatok alapján).

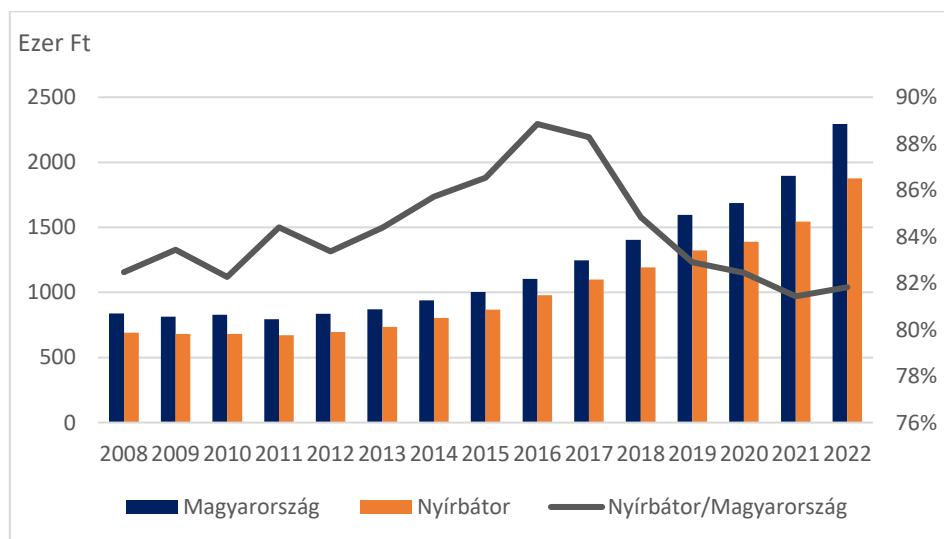
A járásközpont Nyírbátor komplex városfejlesztési programja egyszerre célozza az oktatás és a foglalkoztatás területét, fókuszálva a szakirányú képzés (pl. 2020-ban induló egyetemi képzés), ösztöndíjrendszer és mentorálás, valamint lakhatási támogatások (pl. bérlakási program) nyújtotta előnyökre. Hangsúlyos tény, hogy 2019-ig a járásban nem volt egyetemi képzés, 2020 ősztől azonban a járásszékhely Nyírbátor

levelező képzési formában mérnök-informatikus és vidékfejlesztési agrármérnöki képzést indított. A képzés elindítása az egyeztető megbeszélések és a polgármester (Máté Antal, 2014-től) innovátori szerepfelvállalásának eredménye, valamint a közösségi igények figyelembevételén alapuló társadalmi innováció egyik formája az érintett településen.

A foglalkoztatási adatok mellett érdemes megvizsgálni az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem nagyságát is a településen. A jövedelmi különbségekről települési szinten, a személyijövedelemadó-adatok alapján kaphatunk átfogó képet. Nyírbátorban 2022-ben egy állandó lakosra átlagosan közel 1,9 millió forint személyijövedelemadó-alapot képező jövedelem jutott, ami az országos átlag 82%-a (6. ábra). A 2015-től kezdődő felzárkózást 2018-tól ismét visszaesés váltotta fel, ami jelenleg több, mint 400 millió Ft eltérést jelent az országos értékhez képest az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem tekintetében.

6. ábra

Egy lakosra jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem (ezer Ft)

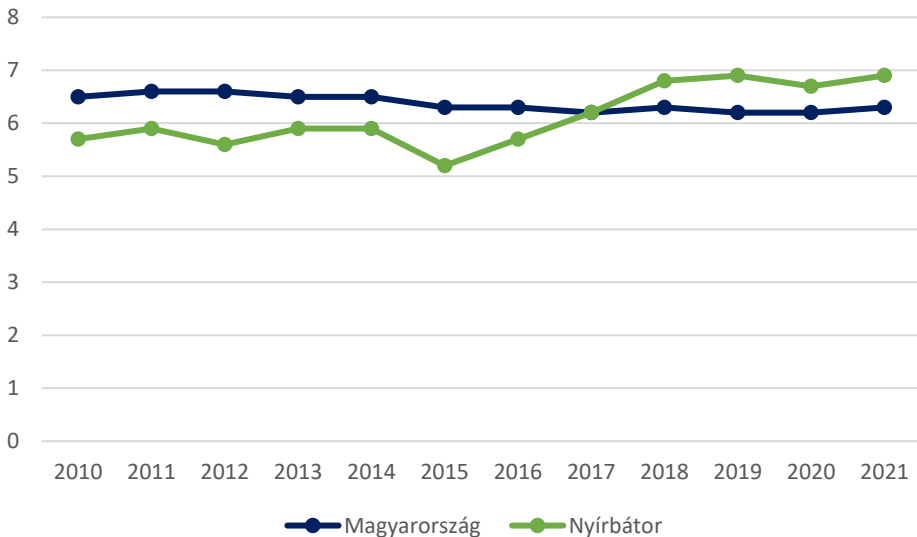
Forrás: Saját szerkesztés (KSH adatok alapján).

Nyírbátor (társadalmi) innovációs képességét alakítja az ezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma is. A település nonprofit szervezeteinek száma 2015-től jelentősen mértékben nőtt (2021-re közel 25%-kal nőtt a nonprofit szervezetek száma a településen), és az országos átlagot is meghaladta (7. ábra). Az elmúlt évek növekedésének

egyik oka a közösségi igények előtérbe kerülése, a helyi közösség szükségletkielégítésének támogatása. Ezek a szervezetek nyitottak a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok alkalmazására, ahogy ez Nyírbátor esetében is megfigyelhető.

7. ábra

Az ezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma

Forrás: KSH adatok alapján, saját szerkesztés.

A városvezetés a helyi adottságok kihasználásával növeli az együttműködést (non-profit szervezetek, intézmények, vállalkozások, állampolgárok és egyéb érintettek között), és erre a társadalmi innováció eszközt és modellt nyújt. Ebben az esetben az innováció lényege, hogy az önkormányzást nem egy izolált folyamatként kell értelmezni, elkülönülve az állampolgároktól, hanem kísérletet kell tenni az együttműködő munkára. Új kormányzási modellre van szükség, amely holisztikus, és amelynél nő az állampolgárok szerepe a társadalmi folyamatok megvalósításában.

A települési társadalmi innovációs potenciál meghatározása érdekében vizsgáltam a közműolló értékét is. A közműolló a közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya a vezetékes ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások százalékában. Értéke Nyírbátorban az országos értéket meghaladja, a településen lévő lakások közel 90%-a van bekötve a csatornahálózatba.

Diszkusszió

A részvételi akciókutatás keretei között megvalósított terepkutatás alapján kijelenthető, hogy Nyírbátor hosszú távú megoldásokat igénylő társadalmi és gazdasági kihívásai (pl. munkanélküliség, elvándorlás, hátrányos helyzetű csoportok speciális igényei) újszerű társadalmi együttműködésekot követelnek meg. A társadalmi innováció szükséges lépés a fejlődés és a versenyképesség javításához, ahol az innovátorok szerepe hangsúlyos. Az innovátorok a helyi közösség, vagy tágabb értelemben a társadalom tagjai, akik szükségleteik ismeretében új vagy újszerű megoldásokkal elégítik ki a társadalmi kihívások determinálta igényeket.

Napjainkra egyre szélesebb körben tudatosává vált, hogy a gazdaság és a társadalom számos, a társadalom nagy körére kiterjedő alapproblémája – mint az oktatási egyenlőtlenségek – megoldhatatlan a társadalom szereplői közötti újszerű együttműködések, a polgárok közvetlen kreatív részvétele, társadalmi innováció nélkül. A társadalmi innováció folyamatában az innovációs ötlet, a megvalósításhoz mozgósítható erőforrások, a megvalósítás és a fenntarthatóság újszerű szervezeti keretei egyaránt alapfontosságúak. Nyírbátor vezetése felismerte ezen problémákat. A 2015-ben elindított komplex program elsősorban a helyi lakosság életkörülményeinek javítására, a szakképzett munkaerő helyben tartására fókuszál. A helyi önkormányzat, a helyi intézmények és vállalkozók által azonosított problémák megegyeznek a terepkutatás által kritikus területeken azonosított kihívásokkal: foglalkoztatás, oktatás, egészségügy, lakhatás, szabadidő.

A fenti területek közti ok-okozati összefüggések meghatározása bonyolult, az egymásra gyakorolt hatásuk és sorrendiség nem egyértelmű tényezői miatt, de megállapítható, hogy amennyiben egy lakos lakhatási körülményei nem megfelelőek, az egészségügyi problémákhoz vezethet. Az egészségügyi problémák tanulási nehézségeket okozhatnak, amely csökkent munkatermelékenységhez vezethetnek, ami a lakhatási feltételek további romlását vonhatja maga után. Szükséges lépés volt a lakáskörülmények javítása, a helyi igények szerinti kiskereskedelmi szolgáltatások ösztönzése, a közösségi programok és terek arányának növelése, illetve a közösségi és szociális szolgáltatások bővítése. Ezen felül a megfelelő közlekedési feltételek kialakítása is hangsúlyos, de a fizikai infrastruktúra javítása önmagában nem elegendő a lakosság társadalmi jólétének

növekedéséhez. Nyírbátor a társadalmi innovációs törekvések során olyan beavatkozásokat határozott meg, amelyek integráltan kezelték a lakókörnyezet infrastrukturális hiányosságait, a hátrányos helyzetű lakosság munkaerő-piaci, képzettségi, egészségügyi és egyéb problémáit. A beavatkozások újszerűsége abban rejlett, hogy a programok kidolgozását különböző szakmai fórumok, kerekasztal beszélgetések (vállalkozások – önkormányzat – hátrányos helyzetű lakosság) és nyílt napok előzték meg. Társadalmilag innovatív megoldások jöttek létre, amelyek tényleges társadalmi párbeszédre és partnerségre alapulnak, amelyek során a partnerség túllép a szokásos formákon, és valóban aktív együttgondolkodás jön létre.

A város tervező megbeszéléseket szervezett a foglalkoztatás és oktatás-színvonal fejlesztésének támogatására. A megbeszéléseken az önkormányzat mellett az üzleti szektor képviselői, az általános iskolák vezetői és a lakosság vettek részt. Az üzleti szektor képviselői ismertették a fejlesztési terveket, elképzeléseket és a munkaerő-piaci igényeket. Meghatározták, hogy az egyes gazdasági szereplők mit tudnak hozzátenni a kitűzött célokhoz, mivel tudják segíteni az integráció folyamatát, illetve mire van szükségük a hatékony részvételhez. A tényleges párbeszéd segítette a lakosság tájékoztatását, az igények-követelmények tisztázását, az önkormányzat újszerű együttműködéseinek meghatározását. A társadalmi innováció egy formája a kölcsönös segítő kezdeményezések bevezetése, amelyek a növekvő munkanélküliség hatásával együtt több cselekvő állampolgárt és erőteljes önszerveződéseket eredményeznek.

Konklúzió

A vizsgálat során Nyírbátor egyes városfejlesztési törekvéseit esettanulmány formájában elemeztem, jó gyakorlatként mutattam be, valamint a strukturált elemzés alapján a további társadalmi innovációs törekvések generálási lehetőségeit térképeztem fel. A helyi szintű városfejlesztési folyamatok esettanulmány szintű és statisztikai vizsgálatának elsődleges célja azon kiugró esetek azonosítása, amelyek kitörési pontként határozhatók meg a település esetében. A hangsúly eltolódik a helyi, többnyire az önkormányzat oldaláról szerveződő kezdeményezések vizsgálata felé, amely esetekben a társadalmi kihívásra reagáló törekvés részben (vagy teljes egészében) az önkormányzat, helyi vállalkozók, a helyi lakosság és a civil szféra újszerű együttműködése révén valósul meg. Az új struktúrák alkalmazása segíti a társadalmi megújulást, és növeli a társadalom életszínvonalát.

Nyírbátor városában, valamint tágabb környezetében, azaz a Nyírbátori járásban az életkörülmények javítását szolgáló társadalmi innovációs törekvések főként az oktatás, a foglalkoztatás, az egészségügy, a lakhatás és a szabadidő területére fókuszálnak. Kiemelten fontos a társadalmi innovációs folyamat érintettjeinek azonosítása, a kommunikáció (tájékoztatás) szerepe, a pénzügyi erőforrások tervezése, az attitűd megváltoztatására tett kísérletek és az intézményi háttér. Az együttműködés, az innovátori szerep felvállalása és a jó gyakorlatok adaptálása az innovációk generálásának alapfeltételei. A jó gyakorlatok adaptálása a további innovációk generálását támogatja. Kérdés azonban, hogy a más településeken működő gyakorlat másolható-e, beágyazható-e a közösség életébe. A másolás önmagában csak jó gyakorlat transzportálás, de a folyamat átadása, az együttműködés ösztönzése, a települések kooperációjának támogatása, a hálózatosodás keretfeltételeinek meghatározása hatékony és fenntartható megoldásokat eredményez akár a hátrányos helyzetű térségek kulcsproblémáira.

Irodalom

- Balaton, K., Varga, K. (2017): Social innovation and competitiveness – a literature review of the theoretical work in the field, *REVIEW of Economic Studies and Research* Virgil Madgearu, 10, 2., 27–42.
- Bodorkós, B. (2010): Társadalmi részvétel a fenntartható vidékfejlesztésben: a részvételi akciókutatás lehetőségei, doktori értekezés, Gödöllő
- Bulut, C., Eren, H.; Halac, DS. (2013): Social Innovation and Psychometric Analysis, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 82., 122–130.
- Cajaiba-Santana, G. (2014): Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 82., 42–51.
- Drucker, P. (1985): *Innovation and entrepreneurship*, Harper & Row, Publishers, New York
- EC (2006): *Innovation in the national strategic reference frameworks*, European Union, http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/innovation/2007/innovation_nsr.pdf
- Edwards-Schachter, M., Wallace, M. L. (2017): 'Shaken, but not stirred': Sixty years of defining social innovation, *Technological Forecasting and Social Change*, 119., 64–79.
- Franz, H.-W. et al. (szerk.) (2012): *Challenge Social Innovation*, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg
- Freeman, C. (1988): Japan: A new national innovation system? In: Dosi, G. et al. (eds.): *Technology and Economy Theory*, London, Printer
- Gábor, D. (1970): *Innovations: Scientific, Technological, and Social*, Oxford University Press
- Gályász J. (2008): *Innováció-menedzsment, tananyag (ppt)*, Debreceni Egyetem
- Havas, G. (1999): A kistélepülések és a romák. In: Glatz, F. (szerk.): *A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón*, MTA, Budapest, 163–204.
- Hazel, KL., Onaga, E. (2003): Experimental social innovation and dissemination: the promise and its delivery, *Am J Community Psychol*, 3–4., 285–294.
- Hochgerner, J. (2011): *The Analysis of Social Innovation as Social Practice*, Bridges, 30. o.
- Introna, L. D. et al. (1999): *The Virtual Organisation – Technical or Social Innovation? Lessons from the Film Industry*, Working Paper Series, Department of Information System, London School of

- Economics and Political Science, <http://www.bioteams.com/Virtual%20Enterprises%20and%20the%20Film%20Industry%20Paper.pdf>
- Kocziszky, Gy., Veresné Somosi, M. (2016): Generating social innovation with knowledge engineering. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 223., 167–174.
- Kocziszky Gy., Veresné Somosi M., Balaton, K. (2017): A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetőségei, *Vezetéstudomány* (Budapest Management Review), 6–7., 15–19.
- Kocziszky Gy. et al (2015): Társadalmi innováció mérésének sajátosságai. In: „Mérleg és Kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Konferencia Kiadvány (szerk.: Lipták Katalin), 288–301.
- Moulaert, F., MacCallum, D., Mehmood, A., Hamdouch, A. (2013): *The International Handbook on Social Innovation*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA
- Mulgan, G. (2006): *The Process of Social Innovation*, *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 2., 145–162.
- Murray, R. et al. (2010): *The Open Book of Social Innovation*, The Young Foundation, London: NESTA – National Endowment for Science: Technology and the Arts
- Neumeier, S. (2017): Social innovation in rural development: identifying the key factors of success, *The Geographical Journal*, 1., 34–46.
- Phills, J. A., Deiglmeier, K., Miller, D. T. (2008): *Rediscovering Social Innovation*, *Stanford Social Innovation Review*, 34–43.
- Pol, E., Ville, S. (2009): Social innovation: Buzz word or enduring term? *The Journal of Socio-Economics*, 38., 878–885.
- Smeds, R. (1994): *Managing Change towards Lean Enterprises*, *International Journal of Operations & Production Management*, 3., 66–82.
- Stewart-Weeks, M. (2008): Social innovation: flavoursome fad or future fix? *Social Innovation eXchange*
- Takács F. (2017): Az esettanulmány, mint módszertan a szociológiában, *Szociológiai Szemle*, 1., 126–132.
- Varga K. (2021): A társadalmi innováció mérhetőségének kihívásai. Társadalmi innovációs folyamatok vizsgálata a Nyírbátori járásban. PhD disszertáció, Miskolc.
- Varga K. (2017): Társadalmi innováció az önkormányzatok működésében. In: Lipták K. (szerk.): *Társadalmi innováció és felelősségvállalás Észak-Magyarországon*, Miskolc, 7–15.
- Veresné Somosi M., Varga K. (2018): How does social innovation contribute to solving social problems? A processoriented framework for measuring social innovation, *European Journal of Social Sciences, Education and Research*, 1., 68–83.
- Veresné Somosi, M., Varga, K. (2021): Conceptualisation as a tool in understanding social innovation – methods, case studies, practices. University of Miskolc, Faculty of Economics, Miskolc.